

[itobiad], 2022, 11 (1): 489-508

<p>Manastır'da Altın ve Gümüş Sikkelerin Mahiyeti (1700-1740)</p> <p>The Nature of Gold and Silver Coins in Bitola (1700-1740)</p> <p>Video Link: https://youtu.be/4rJhBkEvegY</p>	
<p>Ümran KARADENİZ</p> <p>Dr. Arş. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü</p> <p>Ph.D., Manisa C.B. Univ. Faculty of Arts and Sciences History Department</p> <p>umran.karadeniz@cbu.edu.tr</p> <p>Orcid ID: 0000-0003-4968-9876</p>	

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 29.06.2021
Kabul Tarihi / Accepted	: 07.03.2022
Yayın Tarihi / Published	: 20.03.2022
Yayın Sezonu	: Ocak-Şubat-Mart
Pub Date Season	: January-February-March

Atıf/Cite as: Karadeniz, Ü. (2022). Manastır'da Altın ve Gümüş Sikkelerin Mahiyeti (1700-1740) . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 11 (1) , 489-508 . Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/68190/959256>

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa Süleyman ÖZCAN, Since 2012 – Istanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Manastır'da Altın ve Gümüş Sikkelerin Mahiyeti (1700-1740)

Öz

İktisat tarihinin önemli bir alanını teşkil eden para tarihi üzerine yapılan çalışmalar, temel verilerini arşiv belgelerinden sağlamakla birlikte bu konuda malumat elde edilecek önemli kaynaklardan biri de şüphesiz kadı sicilleridir. Kadı sicillerinde yer alan tereke kayıtları, ölen şahısların geride bıraktıkları menkul ve gayr-ı menkul varlıkları ihtiva etmekte ve kimi zaman şahısların sahip olduğu nakit varlık hususunda da bilgi vermektedir. Terekelerde nakit varlık çoğunlukla akçe cinsinden kaydedilmekle birlikte nadiren de olsa sikkelerin tuğralı, efrencî ya da zincirli gibi nevilerinin ifade edildiği kayıtlar da bulunmaktadır. Osmanlı piyasasında tedavül eden sikkelerin taşradaki vaziyetini tespit etmek için bu belgelerin tetkik edilmesi oldukça önemlidir. Zira taşrada uygulanan rayiç değerler hakkında yapılan şikayetleri ihtiva eden arşiv verilerinin ötesinde terekeler, Osmanlı topraklarında kullanımda olan yerli ve yabancı sikkelerin taşrada kullanımı ve rayiçleri hakkında kıymetli bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler, devletin belirlediği sikke rayiçleri ile taşradaki uygulamaların karşılaştırılmasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca Osmanlı döneminde ailelerin yerli altın yahut gümüş sikkelerin yanında yabancı altınları biriktirme eğilimleri en açık şekilde terekelerden takip edilmektedir.

Terekelere yansıyan paralar ve bu paraların değerleri mikro ölçekli bölge çalışmaları kadar daha geniş kapsamlı sancaklar üzerine yapılacak çalışmalar için de önem arz etmektedir. Makro düzeyde farklı sancaklar üzerinde yapılacak incelemeler ile sikkelerin bölgelerdeki yoğunlukları saptanabilir; bölgeler arasında tercih edilen sikke nevindeki değişiklik takip edilip bu durumu etkileyen faktörler açığa çıkarılabilir. Bu çalışmada ise XVIII. yüzyılın ilk yarısında Manastır şeriyeye sicillerinde bulunan tereke kayıtları ışığında, bu dönemde Manastır ahalisi tarafından kullanılan altın ve gümüş sikkeler ile bu sikkelere sahip olan kişilerin mal varlıkları incelenmiştir. Bu kapsamda, terekelerde bulunan sikkelerin nevi ve rayiçleri tespit edilmiş; Osmanlı merkezinde belirlenen rayiç değerler ile arasındaki uyum değerlendirilmiştir. Bunun yanında Manastır'da altın ya da gümüş sikke sahibi kişilerin terekeleri incelenerek refah durumları üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Bu suretle Osmanlı iktisat tarihinin önemli çalışma alanlarından biri olan Osmanlı para tarihi konusuna katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Manastır, Kadı Sicilleri, Tereke, Ekonomi, Altın Sikke, Gümüş Sikke

The Nature of Gold and Silver Coins in Bitola (1700-1740)

Abstract

Studies on monetary history which constitutes an important area of economic history, derive their basic data from archive documents. However, one of the most important sources of information on this subject is undoubtedly the sharia court records. The inheritance lists in the sharia court records contain the movable and immovable assets left

behind by the deceased persons and sometimes also provide information about the cash assets of the persons. Although cash assets in the inheritance lists are mostly recorded in terms of akçe, there are also records in which the types of coins such as tuğralı, efrencî or zincirli are rarely expressed. These documents should be examined to determine the situation of the coins in circulation in the Ottoman market in the provinces. Because, beyond the archive data containing the complaints about the current values applied in the provinces, the heritage records provide valuable information about the use of local and foreign coins in circulation in the Ottoman lands and their current values. This information makes it possible to compare the coin rates determined by the state with the practices in the provinces. In addition, the tendency of families to accumulate foreign gold alongside domestic gold or silver coins during the Ottoman period is most clearly followed from the inheritance lists.

The coins in the inheritance lists and the values of these coins are also important for work on large-scale sanjaks as well as the micro-scale regional studies. At the macro level, the densities of the coins in the regions can be determined by examining the different sanjaks; the change in the preferred coin type between regions can be followed and the factors affecting this situation can be revealed. In this study, in the light of the heritage registries in the Bitola sharia registers in the first half of the eighteenth century, the gold and silver coins used by the people of Bitola in this period and the wealth of those who owned these coins were examined. In this context, the type and market values of the coins found in the inheritance lists were determined. The consistency between the market values determined in the Ottoman center and the market value in Bitola was evaluated. In addition, the inheritance lists of the people who have gold or silver coins in the monastery were examined and evaluations were made on their welfare status. In this way, it is aimed to contribute to the Ottoman monetary history, which is one of the important study areas of the Ottoman economic history.

Keywords: Ottoman, Bitola, Sheria Court Records, Inheritance Lists, Economy, Gold Coin, Silver Coin

Giriş

Osmanlı iktisat tarihi üzerine yapılan çalışmalar, maliye teşkilatı, bütçe ve hazine, gelir kaynakları ve gider kalemleri, iç ve dış ticaret, fiyat hareketleri ve mali bunalımlar ile darphaneler ve paralar hususunda özel ya da genel nitelikli araştırmaları ihtiva etmektedir (İnalçık, 1951; Karamursal, 1989; Belin, 1999; Aykut, 2000; Tabakoğlu, 2000; Akdağ, 2020). Bu araştırmalar arasında Osmanlı para tarihini konu alan çalışmalar ise piyasada kullanılan yerli ve yabancı sikkelerin kur değerleri, yerli sikkelerin tashih ve tağşişi, sikkelerin darbu ve darbanelerin maden temini hususlarını incelemektedir (Sahillioğlu, 1965; Sahillioğlu, 1978; Pamuk, 2017; Aykut 1987; Aykut, 1991; Özcan, 2005; Kaleli, 2002).

Osmanlı iktisat tarihinin önemli sahalarından biri olan para tarihi konusunda yapılan çalışmalarda ortaya konan veriler, arşiv belgelerine dayanmakla birlikte kadı sicillerinde yer alan tereke kayıtları çoğunlukla değerlendirme dışında tutulmaktadır (Pamuk,

2017:60-61)¹. Tereke kayıtlarından elde edilen verilerle bölgelerin demografik, ekonomik ve toplumsal özelliklerinin yanı sıra kültürler arası etkileşimi de tespit etmek mümkündür (Establet ve Pascual, 2016:209-226; Faroqhi, 2016; Galabrun, 1988; Barkan, 1966; Özdeğer, 1988; Öztürk, 1995; Bozkurt, 2013). Bu çalışmada ise XVIII. yüzyılın ilk yarısına ait Manastır tereke kayıtlarında yer alan altın ve gümüş sikkeler incelenerek kısmen de olsa literatüre katkı sağlanmaya çalışılacaktır.

Çalışmada XVIII. yüzyılın ilk yarısına odaklanılmasında, bu dönemde Osmanlı ekonomisinin hemen hemen bütün sektörlerde gözlemlenen bir gelişme ve genişleme trendi içinde olması etkili olmuştur (Genç, 2000:209-211). Konunun Manastır özelinde değerlendirilmesi ise Manastır'ın XVI. yüzyıldan itibaren dönemin önemli uç şehirlerinden biri olmanın yanında Balkanlar'da önemli bir ticaret merkezi haline gelmesi ile bağlantılıdır (Yediyıldız, 1999:22-23; İnalçık:2008:233). Bu bakımdan Osmanlı taşrasında kullanılan altın ve gümüş sikkeler ile bu paralara sahip olan kişilerin refah durumlarının incelenmesi için Balkanlar'da önemli ticaret merkezlerinden biri olan Manastır'ın bahsi geçen ekonomik genişleme döneminde ele alınması uygun görülmüştür.

Günümüzde tasarruf değerlendirme yöntemleri arasında birikim aracı olarak sıklıkla tercih edilen döviz ve altın, bankalarda ya da yastıkaltı olarak ifade edilen hane içinde saklanmaktadır (Uluyol, 2011; Smiles, 1975; Ergenekon, 1996). Osmanlı döneminde ise ailelerin yerli altın yahut gümüş sikkelerin yanında dönemin dövizini olarak nitelendirebileceğimiz yabancı altınları biriktirme eğilimleri en açık şekilde terekelerden takip edilebilmektedir². Terekelere yansıyan paralar ve bu paraların değerleri mikro ölçekli bölge çalışmaları kadar daha geniş kapsamlı sancaklar üzerine yapılacak çalışmalar için de önem arz etmektedir. Bölgesel tetkikler sonucunda ulaşılan veriler ile bölgede tedavül eden yahut şahısların zimmetinde bulunan paraların değerleri, devletin tespit etmiş olduğu rayiç bedel ile kıyaslanarak sikke rayiçlerinin taşradaki uygulama farkları hakkında bilgi edinilebilir. Ayrıca bölgede sıklıkla tercih edilen sikkelerin neveleri ile bölgenin refah durumu hakkında bir ilişki kurulabilir. Makro düzeyde farklı sancaklar üzerinde yapılacak inceleme ile sikkelerin bölgelerdeki yoğunlukları saptanabilir; bölgeler arasında tercih edilen sikke nevindeki değişiklik takip edilip bu durumu etkileyen faktörler açığa çıkarılabilir.

Manastır örneğinde ele alınan konu kapsamında yaklaşık kırk yıllık bir periyod incelenmiştir. Öncelikle terekelerde kimi zaman paranın ismi belirtilmeden altın ya da gümüş olduğunu gösteren nakid guruş, nakid akçe, nukûd akçe, nukûd altın, nukûd pâre, pâre ve ecnâs-ı nukûd (BOA, YB.021.d., nr.31/5b; 33/2b, 3a; 36/3b, 9b, 11a; 37/4a, 5a; 38/5b, 54a; 39/11a, 13b, 14a, 22a, 27a; 40/41a, 52a, 54, 72b, 76a; 41/3a, 3b, 19b, 27b, 28b, 29b, 30b, 36a, 39a, 42b, 48a, 50a, 50b, 54a, 60b, 62a; 43/7a, 8b, 10a, 12a; 44/3a, 47b; 45/58a, 61b, 75a, 76a, 78a) gibi ifadelerin kullanıldığını belirtmek gerekir. Bunun yanında terekeler içinde Efrençî/Frenğî altın (BOA, YB.021.d., nr. 37/1b, 38/4b, 39/95a, 43/13b), yaldız altın (BOA, YB.021.d., nr.42/32a), ruspi altın (BOA, YB.021.d., nr.38/5b, 40/54b),

¹ Osmanlı piyasasında tedavül eden paralar ve Osmanlı ekonomisi hususunda arşiv verileri dışında farklı kaynak türleri de incelenip değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu alanda fetva mecmualarının tetkik edildiği çalışmalar için bkz. Atar 2015; Atar, 2017.

² Tereke kayıtlarının zaafiyeti kimi zaman miras taksimi öncesinde mirasçıların tereke sahibinin birikimine el koyması keyfiyettir. Nitekim Göynük'te vefat eden bir hanımın, yetmiş adet mahub altınının, terekeye kaydedilemeden ortadan kaybolduğu görülmektedir. Bkz. Özlü, 2006.

Macar altını (BOA, YB.021.d., nr.37/1b, 42/32a), şerîfî altın (BOA, YB.021.d., nr.31/5b, 42/32a), tuğralı altın (BOA, YB.021.d., nr.38/4b, 38/5b, 39/95a, 45/16a), İstanbul altını (BOA, YB.021.d., nr.42/32a), zincirli altın (BOA, YB.021.d., nr.39/13b, 39/95a, 40/54b, 43/7a, 43/13b, 45/16a, 46/13a), fındık altın (BOA, YB.021.d., nr.43/7a), zer-i mahbûb (BOA, YB.021.d., nr.45/16a), Tunus altını (BOA, YB.021.d., nr.43/13b), zolota (BOA, YB.021.d., nr.43/10b), cedîd gurus (BOA, YB.021.d., nr.43/10b, 45/16a), eski gurus (BOA, YB.021.d., nr.45/16a), Sevilla (BOA, YB.021.d., nr.43/10b), Pulya (BOA, YB.021.d., nr.43/13b), Dukad/Tokat (BOA, YB.021.d., nr.43/10b, 45/16a) ve döneke altın (BOA, YB.021.d., nr.45/16a) nevinden sikkeler tespit edilmiştir.

Terekeler, sikkelere dair kıymetli bilgiler sunmasına rağmen birtakım eksiklikleri de havidir. Osmanlı Devleti'nde mütemadiyen darp edilen paralar ve bu paralara verilen isimlerin farklı şekillerde kullanımı nedeniyle bazen terekelerde tespit edilen paraların türünü tayin etmek zor bir hal almıştır. Bu anlamda sicillerde sadece tuğralı altın, zincirli altın ya da İstanbul altını şeklinde ifade edilen sikkeler, değerleri de dikkate alınarak belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma boyunca terekelerde tespit edilen sikkeler, iki aşamada değerlendirilmiştir. Öncelikle tespit edilen sikkeler hakkında bilgi verilmiş; bu sikkelerin merkezde belirlenen rayiçleri ile taşrada uygulanan değerleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci kısmında ise, Manastır'da altın ve gümüş sikke sahiplerinin terekeleri incelenmiş ve bu kişilerin refah durumları değerlendirilmiştir.

Manastır Terekelerinde Rastlanan Paralar

Altın Paralar:

Efrençî Altın/Frençî Altın/Yaldız Altın/Ruspi Altın: Osmanlı topraklarında XVI. yüzyılda en sık kullanılan yabancı para, Venedik Dükası idi. Yüzyılın ortalarından sonra gümüşten üretilmiş Avrupa paraları ile Hollanda taleri ve İspanya riyali, Balkanlar'da ve Anadolu'da tedavül etmeye başlamışsa da (Pamuk, 2017:89) Venedik Dükası, XVIII. yüzyıl ortalarına kadar Osmanlı topraklarında en fazla tedavül eden yabancı para olarak kalmaya devam etmiştir. "Efrençîye" olarak adlandırılan bu para, XVII. yüzyılda "yaldız altın" adını almıştır (Sahillioğlu, 1989:533; Sahillioğlu, 1958:145; Sahillioğlu, 1965:40-41).

XVII. yüzyılın sonlarına doğru Venedik'ten gelen yaldız altınlar, değişik rayiçleri nedeniyle piyasada anlaşmazlıklara neden olmuştur. 1685 yılından itibaren Osmanlı topraklarına giren ve "İbrahim Çelebi" adıyla anılan mağşuş yaldızların piyasada yarattığı ihtilafa son vermek üzere bu altınların darbhaneye getirilip tamgalanması gerektiği ilan edilmiştir (Sahillioğlu, 1965: 42-43). Ancak yüzyılın sonunda yeni bir mağşuş yaldız ortaya çıkmıştır. Bu defa "Ruspi altın"³ adıyla şöhret bulan altınlar,

³ Sahillioğlu, bu mağşuş altının adını rouspi, rouspy ve ruspi olarak farklı şekillerde okumuştur (Sahillioğlu, 1965:43; Sahillioğlu, 1958:145). Ancak bu adlandırmanın Osmanlı halkı tarafından yapıldığı düşünüldüğünde Ruspi şeklinde okumanın daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Ruspi denmesinin nedeni ise muhtemelen devamlı surette eski yaldız altınla yeni yaldız altın arasında oluşan ayar farkıdır. Nitekim bu durum belgelere de yansımıştır. "...Venedik keferesi eski altını ile yeni altını beyinde fark buldurduğu gibi..." (BOA, İE.DRB., nr.2.183 (13 Receb 1108-5 Şubat 1697)). Halk arasında beğenilmeyen ve hoş karşılanmayan kişi ya da nesnelere, adı anılmadan beddua ya da kötü sözlerle ifade edildiği görülmektedir. Bu tür sözler, Türkçe'de örtmeceler konusu içinde değerlendirilmektedir. Ruspi adlandırmasının da bu çerçevede ortaya çıktığı düşünülebilir. Örtmece sözlerin oluşma şekilleri ve yapıları hakkında bkz. (Çabuk, 2015).

piyasada tedavül etmeye başlamıştır. Bu altına dair 1697 tarihli fermanında, Venedik tarafından gelip nâs beyninde ruspî altûn deyü şöret bulup ikişer buçuk guruşa râ'ic olan yıldız altûnun a'yârî sinîn-i sâbıkada gelen atık yıldız altûnun a'yârî gibi hâs olmayıp atiki ile cedîdi beyninde fark-ı küllîsi olduğu yönünde bilgi verilmektedir (BOA, İE.DRB., nr.2.183 (13 Receb 1108-5 Şubat 1697)).

Sahih bir yıldız altın fiyatına tedavül eden Ruspilerin Osmanlı topraklarına geliş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak 1693'te Gelibolu'da bulunan Fransız konsolosu tarafından yazılan bir mektupta bu altının adı geçmektedir (Sahillioğlu, 1965:43). 1697 yılında ise ayarı düşük olan bu yıldız altınların bulunduğu yerlerde eritilip Osmanlı topraklarına sokulmaması hususunda gerekli yerlere fermanlar gönderilmiştir (BOA, İE.DRB., nr.2.183 (13 Receb 1108-5 Şubat 1697); Sahillioğlu, 1965:43; Sahillioğlu, 1958:145).

Venedik'ten gelen altınlar, XVIII. yüzyılın ilk yarısına ait Manastır terekelerinde de efrenci altın, frengi altın, yıldız altın ve ruspi altın gibi farklı adlarla kaydedilmiştir. XVII. yüzyılın sonunda, Ruspi altının Osmanlı topraklarına girişinin engellenmesi hususunda fermanlar gönderilmesine rağmen 1718'de ve 1725 yılında Manastır terekelerinde ruspi adıyla kaydedilen altınlara rastlanmaktadır (BOA, YB.021.d., nr.38/5b, 40/54b). Bu durumu, ayarı düşük Venedik altınlarının piyasalarda uzun süre dolaştığı yönünde yorumlamaktan ziyade Venedik altınlarına verilen bu isimlerin zamanla birbirlerinin yerine kullanıldığı şeklinde değerlendirmek daha doğru olacaktır. Nitekim 1718-1719 senelerinde Frengi altın ile Ruspi altının akçe karşılıklarının aynı olduğu görülmektedir (BOA, YB.021.d., nr.38/4b, 5b).

Frengi altının merkezi hükmet tarafından belirlenen fiyatı, 1719-1724 yılları arasında 375 akçe, 1731 yılında ise 385 akçedir. Manastır terekelerinde, 1715-1721 tarihleri arasında kaydedilen frengi altının fiyatı ile merkezin belirlediği fiyat arasında tutarlılık mevcuttur. Ancak 1725-1730 yılları arasında Manastır sicillerine kaydedilen frengi altının fiyatının oldukça yüksek olduğu göze çarpmaktadır. 1725'te 400 akçe, 1729'da 420 ve bir yıl sonrasında 450 akçe olarak kayıtlara geçen Frengi altının piyasada oldukça farklı değerlerle tedavül ettiği söylenebilir. Benzer durum İstanbul'da da mevcuttur. 1730 yılında 400 akçe (İstanbul Kadı Sicilleri 2019, Hüküm No:117) değer üzerinden kaydedilen Venedik altını, bir yıl sonra 420 akçe (İstanbul Kadı Sicilleri 2019, Hüküm No:214) olarak kaydedilmiştir. Ancak bu değerler, merkezi hükümetin 1731 yılında çıkardığı fermanında belirttiği 385 akçeden oldukça yüksektir. Bu bakımdan devletin farklı bölgelerinde frengi altının rayiçinin sağlıklı kontrolünün yapılamadığı ve nizamın sağlanamadığı görülmektedir⁴.

Macar Altını: XIV. yüzyılın ilk yarısında Macar kralı tarafından bastırılan bu altın, Floransa florininin hem ağırlık hem de incelik bakımından basit taklitleri olarak ortaya çıkmıştır. Görünümleri zamanla değişmiş olsa da ağırlıkları ve incelikleri, XV. yüzyıl boyunca İtalyan florinleri ile aynı kalmıştır (Sahillioğlu, 1958:146; Spufford, 1988:320).

⁴ Nitekim bu dönemde sıklıkla eyaletlere, piyasadaki kırkık parelerin kullanımının engellenmesi yönünde fermanlar gönderilmiştir. "...maksûs ve kırkık pârelerin mu'âmelât-ı nâssda ahz u i'tâsı memnû' iken ba'zı kimesneler Mısır pâresinin etrafını kass ve kat'a cesaret edip memâlik-i mahrûsemde kırkık pâre münteşir olduğundan kat'-ı nazar gerek sikke-i hümmâyûnumla müzeyyen ve gerek kefere sikkesiyle mersûm olan ecnâs-ı nukûd mukaddemâ takdîr ve ta'yîn olunan bahalarından ziyâde ahz ve i'tâ olunmayıp mu'âmelât-ı nâssım teşevvûş ve ihtilâlden sıyâneti ve sikke-i hümmâyûnum nizâmının vikâyeti için nizâm-ı kadîmi üzere sağ pâre râyiç olmak ve..." BOA, A.DVNSMHM.d., nr.139/37 (Evasıt-ı Cemaziyelahir 1145-Kasım-Aralık 1732); 1728 ve 1731 yılında gönderilen fermanlar için bkz. BOA, A.DVNSMHM.d., nr.134/1251; 136/1666

Engürüsiye olarak da anılan Macar altını, XV. ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı sınırları dahilinde Venedik dükasına nazaran daha az miktarlarda kullanılmıştır⁵. Osmanlı topraklarında bilhassa Balkanlar, Macaristan ve Avusturya'ya sınır olan bölgelerde tedavül eden Macar altını, XVII. yüzyılda, yaldız altınını takip etmiştir (Sahillioğlu, 1958:147; Sahillioğlu, 1965:44; Sahillioğlu, 1989:533). Bu dönemde yaldız altın ve Osmanlı şerifi altını ile aynı değere sahip olan Macar altını hakkında XVII. yüzyılın ikinci yarısında, yaldız altın kadar saf ayarda olmadığı fikri yayılmış ve akabinde yaldız altından daha ucuza tedavül etmeye başlamıştır (Sahillioğlu, 1965:43-44).

Macar altınlarının Venedik altınlarından daha halis ayarda olduğunu ifade eden Evliya Çelebi'nin (Bilgin, 2012:407) bu görüşünü destekleyen bir belge bulunmamaktadır. Ancak bu altınların Fransız Louislerinden daha iyi ayarda olduğu ve eritilip tekrar kullanıldığından değer gördükleri bilinmektedir (Sahillioğlu, 1965, Dipnot 117). Osmanlı hükümeti Macar altının değerini 1719 yılında 360 akçe; 1731 yılında ise 380 akçe olarak belirlemiştir. Manastır sicilleri arasında yer alan 1729 tarihli kayıta ise Macar altının değeri 400 akçe olarak verilmiştir. 1731 yılında, İstanbul sicillerine yansıyan Macar altınları, Manastır'a oranla biraz daha yüksektir. Bu yıl içinde değeri 420 akçe olarak kaydedilen Macar altının, bazen fındık ve yaldız altınlarla bir arada yazıldığı görülmektedir (İstanbul Kadı Sicilleri 2019, Hüküm No: 217, 290).

Şerîfi-Eşrefî altın/Cedîd Eşrefî/Zer-i mahbûb: Eşrefî altınlar ilk defa Memlûkler tarafından basılmış ve zamanla diğer İslam devletleri tarafından da basılıp kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nde ise en eken II. Murad ve Fatih Sultan Mehmed dönemlerinde bu altının kullanıldığı görülmektedir. Osmanlı Devleti, Memlûk Sultanlığı'nın fethi sonrasında ise Mısır'da kendi adına eşrefî basmaya başlamış ve uzun zaman Mısır'da ve İstanbul'da bu altınların darbı devam etmiştir (Eşrefî, 1995:477).

XVII. yüzyılın sonlarına doğru Mısır'da ve İstanbul eşrefîleri arasında dirhem ve ayar farkı olmasına rağmen rayiçleri eşit tutulmuştur. Bu dönemde, İstanbul'da basılan tam ayarlı altınlar Mısır'a ya da başka yerlere götürüldüğünden piyasada saf altın azalmış; bunun mukabilinde ayarları bozuk olan Mısır altınları çoğalmıştır. Osmanlı hükümeti bu durumun önüne geçmek için 1695 yılında içinde gümüş ve bakır bulunan ve üzerine ilk defa tuğra konulan altın para basmıştır. Cedîd eşrefî adı verilen ancak halk arasında sadece eşrefî ya da tuğralı altın olarak anılan bu yeni paralar, 300 akçe olarak kabul edilmiştir. Bu yeni altının Mısır'da darb edilenleri Mısır tuğralısı olarak anılmakla birlikte bu altına Mısır'da, zer-i mahbûb ismi verilmiştir. İstanbul'da ise III. Ahmed zamanında bu isimle farklı bir altın para basılmıştır (Artuk, 1993:210-211).

Manastır sicillerinde şerîfi ve zer-i mahbûb adıyla ve 300 akçe değerinde kaydedilen altınların, bu neviden altınlar olduğu düşünülmektedir. Bu altınların basıldığı dönemde belirlenen akçe değeri, Manastır'da aynı şekilde uygulanmıştır. Mısır'da basılan ve Mısır tuğralısı olarak anılan altınların rayicinin 315 akçe olarak tayin edildiği görülmektedir.

⁵ Pamuk, 2017:62; Braudel, Macar altını olarak anılan bu altının XVI. yüzyılda Alman altını olduğunu söyler (Braudel, 1989:364; Sahillioğlu, 1958:146). XVII. yüzyılda Evliya Çelebi bu adla anılan altının Avusturya altını olduğunu ifade etmektedir. "...bu Ungurus tibir getirtir, bütün bezirgânları her metanı sikkeli ve sikkesiz İtmını getirip tekrar eritip bir çeşit saf Ungurus altını keserler ki bir kralın altınına benzemez..." (Evliya Çelebi 2011:282; Sahillioğlu, 1958:146).

Bu bakımdan Manastır sicillerinde tuğralı altın olarak geçen paraların da değerleri göz önüne alındığında bunların Mısır tuğralısı olduğu anlaşılmaktadır.

Zincirli Altın/Cedîd İstanbul Altını/Fındık Altını: İstanbul'da ve Mısır'da aynı isimle basılan altın paralar aynı standartlara sahip olmamıştır. İstanbul'da basılan altınlar daha yüksek ayarlı iken aynı isimli altınlar Mısır'da daha düşük ayarlı basılmıştır. Bu durum, mütemadiyen İstanbul altının Mısır'a çekilmesine ve piyasalardan kaybolmasına neden olmuştur. Osmanlı hükümeti ise buna karşı önlem olarak her defasında altının standardını değiştirip farklı isimle yeniden tedavüle çıkarmıştır (Sahillioğlu, 1978:20). II. Mustafa döneminde yaşanan bu durum, III. Ahmed zamanında tekrar vuku bulmuş ve Mısır'da basılan cedîd eşrefî altınların ayarı bozulmuştur. Nihayet yine Mısır altını çoğalırken İstanbul altını piyasadan kaybolmuştur. Altının ülke dışına kaçışının engellenememesi, III. Ahmed'i mevcut paraları tağşiş etmek zorunda bırakmıştır (Akyıldız, 2003:33).

III. Ahmed, muhtemelen bu duruma çözüm olması niyetiyle 1706 yılında, yeni bir altın darb ettirmiştir. Bu yeni altın sikke, her iki yüzünün de zincirle çerçevelenmiş olması nedeniyle "zincirli ve tuğralı altın" ya da sadece "zincirli altın" olarak anılmıştır. Ayar ve ağırlığı cedîd eşrefîlerle aynı olan bu altınların Mısır'da basılanları, Mısır zincirlisi adını almıştır. Bundan önce basılan altın paralarla aynı akıbeti yaşayan Mısır zincirlisinin de zamanla ayarı bozulmuş; 1712 yılında kıymet bakımından İstanbul zincirlisinden 36 akçe eksik olduğu tespit edilmiştir. Bu durum sonrasında 1716'da rayici 360 akçe olarak belirlenen "cedîd İstanbul" adıyla yeni bir altın darb edilmiştir. 1719 tarihinden itibaren çevresi zincirli cedîd İstanbul altınları, 400 akçe rayiç ile tedavül etmeye başlamıştır. Bu altının çevresinde bulunan noktalar fındığa benzetildiğinden zamanla halk arasında fındık veya fındıklı altın denmeye başlanmıştır (Sahillioğlu, 1965:111-114; Artuk, 2013:281-282; Artuk, 1993:211; Artuk, 1996:27-28).

Manastır sicillerinde İstanbul altını ve fındık altın olarak kaydedilen paraların akçe değerleri ve tarihleri karşılaştırıldığında bunların 1716 yılında piyasaya sürülen cedîd İstanbul altını oldukları anlaşılmaktadır. Bu altınlar, hükümetin tayin ettiği akçe değerleri ile uyumlu olarak 360 akçe değerindedir. Sicillerde zincirli altın olarak geçen paranın ise iki farklı parayı işaret ettiği görülmektedir. 1725 ve 1731 tarihli sicillerde geçen 360 akçe değerindeki zincirli altınların, cedîd İstanbul altınını, 1720-21 ve 1735 yılına ait defterlerde kaydedilmiş 330 akçe değerinde olanlarının ise Mısır zincirlisini gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tunus Altını: XVIII. yüzyılın ilk yarısında, Tunus'ta basılan altınlar, 1690'larda İstanbul ve Kahire'de üretimi durdurulan sultanîleri⁶ takip etmiştir. Tunus'ta darb edilen sultanîler, içerdikleri altın bakımından aynı dönemde İstanbul ve Kahire'de basılan zer-i mahbûblara benzemektedir. Nitekim yüzyılın ikinci yarısında Tunus altınları, zer-i mahbûb olarak anılmaya başlanmıştır. Avrupalı tüccarların Doğu Akdeniz'de dolaşımını sağladıkları Tunus altını, Akdeniz ticaretinde aktif olarak kullanılmıştır (Pamuk, 2017:61-173; Kocaer, 1967:122, 128-129, 138, 144; Valensi, 1985:213).

⁶ Sultanî, Mısır, Tunus, Trablus ve Cezayir darbhanelerinde darb edilen Osmanlı altınları için o bölgelerde kullanılan bir tabirdir. İstanbul, Rumeli ya da Anadolu'da basılan paralar için bu ifade kullanılmamış; yalnız bahsi geçen bölgelerde sultana nisbetle Osmanlı altınlarına bu isim verilmiştir (Pakalın, 1983:276).

1735 yılında İstanbul'da Tunus altını adıyla piyasada üç dört çeşit paranın tedavül ettiği tespit edilmiştir. Bu altınların her biri darbhane-i amirede incelendiğinde 100 adedinin 110 dirhem olduğu belirlenmiş; neticede tam altın olmak şartıyla her birinin rayici 360 akçe olarak tayin edilmiştir⁷. Manastır'da ise 1731 yılında Tunus altının değeri 400 akçe olarak kaydedilmiştir. Bu bakımdan İstanbul'da darb edilen zincirli ve tuğralı altın ile aynı değerde olduğu anlaşılmaktadır.

Gümüş Paralar:

Cedîd Kuruş ve Eski Kuruş: XVI. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı piyasalarında tedavül etmeye başlayan yabancı gümüş sikkeler, genellikle kuruş olarak ifade edilmiştir. Osmanlı Devleti ise ancak XVII. yüzyılın sonlarına doğru büyük boy gümüş sikkeler basmaya başlamıştır. 1690 yılında darbhane-i amirede ilk defa yabancı bir sikke olan zolota örnek alınarak basılan ve cedîd zolota adıyla tesmiye olunan gümüş sikkeler, kuruş temelli Osmanlı para sisteminin ilk adımını teşkil etmiştir (Bölükbaşı, 2018; Sahillioğlu, 1995; Sahillioğlu, 1965; Pamuk, 2017; Pamuk, 2002; Johnsoni 1999; Eldem, 1999). Piyasada bu yeni basılan zolotalar tedavül ederken muhasebe kayıtlarının tutulmasında kullanılmak üzere Hollanda'nın arslanlı kuruşu model alınarak esedî kuruş adıyla farklı bir gümüş sikke daha darb edilmiştir. 1719 yılında ise cedîd kuruş ya da tuğralı cedîd kuruş adıyla anılan yeni Osmanlı kuruşları darb edilmiş; 120 akçe rayiçle piyasalarda tedavül eden bu kuruşlar, hesap parası olan esedînin de yerine geçmiştir (Bölükbaşı, 2018: 414-415).

1731 ve 1735 tarihli Manastır sicillerinde cedîd kuruş adıyla kaydedilen paraların, 1719 yılında darb edilmeye başlanan yeni kuruşlar olduğu anlaşılmaktadır. Yalnız 1731 yılındaki kayıta, cedîd kuruşun merkezin belirlediği rayiçten farklı olarak 140 akçe şeklinde kaydedildiği dikkati çekmektedir. Bunun yanında 1735 yılına ait Manastır sicilinde eski kuruş adıyla ve 140 akçe değer ile kayda geçirilen paranın ise, 144 akçe değerindeki atîk esedî kuruşu ya da 88 akçe değerindeki atîk zolotayı işaret ettiği düşünülmektedir. Söz konusu paraların değerleri dikkate alındığında ilk olarak atîk esedînin Manastır sicilinde kaydedilen eski kuruş olabileceği akla gelmekle birlikte genellikle taşrada tedavül eden altın ya da gümüş sikkelerin akçe değerlerinin merkezin belirlediği değerlerden yüksek olduğu düşünüldüğünde sicildeki kaydın atîk zolotayı ifade ettiğini söylemenin daha doğru olacağı kanaati hasıl olmuştur.

Zolota: Lehistan'da (Polonya) darb edilen bir gümüş para olan zolota, XVII. yüzyıldan itibaren Osmanlı piyasalarında yaygın olarak kullanılmıştır. Osmanlılar tarafından ilk kez 1690 yılında basılan zolotalar, belgelerde zolota-ı cedîd ya da Süleymânî zolota olarak adlandırılmıştır. Piyasalarda tedavülü devam eden yabancı zolotalar ise kayıtlara, atîk zolota olarak yansımıştır. 1719 yılına dek 80 akçe rayiç ile piyasada tedavül eden cedîd zolotalar, bu tarihten itibaren değeri 90 akçe olarak belirlenmiştir (Artuk, 2013: 500-501; Bölükbaşı, 2018:404, 406-407, 412). 1731 tarihli Manastır sicilinde geçen cedîd

⁷ "Tunus altunu ta 'bir olunan altundan eyâdi-i nâssda tedâvül olan Cezayir ve Tunus ve Trablus altunları olmak üzere üç dört nev' altun olmağla taşra ve çarşu ve bazarda bulunan altun-ı mezbûr dahi mahlût yüz aded mikdârı altun darbhâne-i âmireye getirülüp her nev'de darbhâne hademesi muvâcehelerinde iktizâsına göre birkaç altun ifrâz ve sızdırılıp sebîke eyledikden sonra mihenge urulup kemâl takayyüd ve ihtimâm ile çâşnisine bakıldıkda altun-ı mezbûrun yüz adedi yüz on dirhem olup tam altun olmak şartıyla beher adedi üç yüz altmış akçe bahaya mütehammil olduğu zâhir ve nümâyân olmuştur..." BOA, C.DRB., nr.42.2086 (24 Cemaziyelevvel 1148-12 Ekim 1735).

zolotanın değeri ise 105 akçedir. Bu bakımdan merkezde tayin edilen değer ile taşrada uygulanan rayiç arasında farklılıklar olduğu açıktır.

Sevilla⁸: XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı piyasalarında görünmeye başlayan bu gümüş paralar, Amerika'nın keşfinden sonra Meksika ve Peru'da bulunan madenlerden gümüş elde eden İspanyollar tarafından piyasaya sürülmüştür. Tam kuruş, tamam kuruş ya da kâmil kuruş gibi isimlerle anılan İspanyol riyalleri kısa müddette devlet işlerinde ve halk arasında yaygın olarak kullanılmıştır (Bölükbaşı, 2019:426; Özcan, 2005: 239, 250; Garner 1988). 1719 yılından itibaren fermanlarda 8,5 dirhem 1 denk olarak ifade edilen ve rayici 186 akçe olarak tayin edilen bu kuruşun değeri, 1731 tarihli Manastır sicilinde 210 akçe olarak verilmiştir.

Pulya⁹: Güney İtalya'da bulunan Puglia bölgesinde (İtalyanca telaffuzu Pulya) üretilip piyasaya sürülen gümüş paralar, Osmanlı piyasalarında pulya kuruş ya da pulya riyali olarak adlandırılmıştır (Belin, 1999:123; Pakalın, 1983:327). XVIII. yüzyılın ilk yarısında 8,5 dirhem 1 denk ağırlığında olan pulya kuruşlarının rayici 173 akçe olarak belirlenmiştir. 1731 tarihli Manastır sicilinde ise bu kuruşun değeri 200 akçe olarak kaydedilmiştir.

Dukad/Tokat: Bu gümüş para, XVII. yüzyılın sonunda Morcin denen bir başka gümüş para ile Osmanlı topraklarına girmiştir. Venedik menşeli olduğu düşünülen dukad, 7 dirhem 2,5 kırat ağırlığında olup piyasalarda 137 akçe üzerinden işlem görmüştür (Sahillioğlu, 1965:52). Manastır sicillerinde ise değerleri 150 ila 160 akçe arasında değişen dukadlara rastlanmıştır.

Manastır sicillerinde tespit edilen bu sikkelerin haricinde 1735 tarihli sicilde, "dönek" adlı bir başka sikkeye rastlanmıştır. 400 akçe değerindeki bu sikke hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamıştır. Ancak değeri ve tarihi dikkate alınarak sık sık rayici değişen Venedik yıldız altınını belirtmek için halk arasında kullanılan bir ifade olduğu düşünülmektedir.

XVIII. yüzyılın ilk yarısında Manastır sicillerinde rastlanan altın ve gümüş sikkelerin, genellikle akçe değerlerinin Osmanlı hükümetinin tayin ettiği rayiç miktardan farklı olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, zamanla ayarı değişen paraların akçe değerlerine yansımından kaynaklanmış olmalıdır. Bunun ötesinde sicillerde geçen para türlerinden yıldız altın ya da Tunus altını gibi Akdeniz ticaretinde önemli yeri olan paraların olması dikkati çekmektedir. Bu bakımdan Manastır ahalisinin servetleri arasında yer alan altınların ticari vasfa sahip olması, bölge ticaretinin canlılığını da göstermektedir.

⁸ Osmanlı topraklarında yaygın olarak kullanılan bu gümüş paranın ismi, kaynaklarda, solye, solya, sülya, sivilye, sevilla, silviya ve sevilla olarak farklı şekillerde geçmektedir. Bu paranın Fransız menşeli olduğunu ve Fransız kralı XI. Louse'nin üzerinde güneş resmi bulunan ekülerini (écus au soleil) ifade ettiğini düşünenler solye ya da solya olarak okumayı tercih etmişlerdir. (Pakalın, 1983:327; Belin, 1999:53; Bölükbaşı, 2018:412). Ancak bahsi geçen Fransız paralarının altın olduğu bilinmektedir (Sahillioğlu, 1965:52). Bu gümüş paranın Amerikan'ın keşfinden sonra Meksika ve Peru menşeli İspanyol sikkeleri olduğunu kabul edenler ise sevilla ya da sevilla şeklinde okumayı tercih etmişlerdir. (Özcan, 2005:239, 250; Öztürk, 2002: 810).

⁹ Osmanlı piyasalarında tedavül eden İtalyan gümüş paraları kaynaklarda pulya, pulye, polya ve polye gibi farklı isimlerle kaydedilmiştir. (Pakalın, 1983:327; Belin, 1999:123; Sahillioğlu, 1965:52; Bölükbaşı, 2018:412) Ancak bu paranın Güney İtalya'da bulunan Puglia menşeli olması ve bölgenin ismi olan Puglia kelimesinin İtalyanca Pulya şeklinde telaffuz edilmesi nedeniyle en doğru okuma şeklinin Pulya olduğu kanaatindeyiz.

Manastır'da Servet Biriktirme Aracı Olarak Paranın Tercih

Servet biriktirme eğilimlerini etkileyen muhtelif faktörler bulunmakla birlikte genel olarak servetlerin yoğunlaştığı alanlar, şahısların yaşam tercihleri ve standartları ile ilişkilidir. Bu bakımdan temel ihtiyaçların ötesinde tasarruf edilen nakit para ile şahısların refah düzeyi arasında bir bağlantı kurmak mümkündür. Ancak düşük gelir seviyesine sahip şahısların yaşam güvencesi olarak tasavvur ettikleri parayı, birikim aracı olarak tercih etmiş olma olasılıkları da göz ardı edilmemelidir.

Terekelerde yer alan sikkelerin isimleri her zaman açıkça belirtilmeyip yalnız altın ve gümüş olduğunu gösteren nakid guruş, nakid akçe, nukûd akçe ve nukûd altın gibi ifadelerle kaydedildiği daha önce belirtilmişti. Manastır'da da aynı durum söz konusu olmakla birlikte yalnız on üç terekede bulunan altın ve gümüş sikkeler isimleri ile ifade edilmiştir. Öncelikle terekelerde yer alan sikkelerin büyük çoğunluğunun (yaklaşık %96 oranında) altın olduğu dikkati çekmektedir. Altın sikkeler arasında en sık rastlanılanı frengî altındır. Onu Mısır zincirli ve Mısır tuğralı ile İstanbul zincirli takip etmektedir. Gümüş sikkelere ise daha az tesadüf olunmuştur. Yalnız cedîd guruş ile dukad iki terekede yer alırken eski guruş, zolata-ı cedîd, pulya, sevilla sikkelerine birer kez rastlanmıştır. Tereke kayıtlarının bireylerin tüm mal varlığını ihtiva etme hususundaki zaafiyetini de göz önünde bulundurmakla birlikte misafir terekelerinde yer alan altınlar da dikkate alındığında en azından belli bir tabakanın gündelik yaşam içinde bu altın sikkeleri kullandıkları anlaşılmaktadır.

Tablo : Manastır Tereke Defterlerinde Yer Alan Sikkeler, 1700-1740¹⁰

<i>İncelenen tereke sayısı</i>	297
İçinde sikke bulunan terekeler (%)	5,0
İçinde gümüş sikke bulunan terekeler (%)	2,0
İçinde altın sikke bulunan terekeler (%)	4,4
İstanbul altınlarının altın sikkeler içindeki payı (%)	10,3
Frengi altının altın sikkeler içindeki payı (%)	49,7
Mısır tuğralı ve zincirli altın sikkeler içindeki payı (%)	33,8

Manastır sicillerinde yer alan terekelerin %21'inde nakit paraya rastlanmıştır. Bu tereke sahiplerinin %20'si Manastır sakini olmayıp çeşitli vesilelerle misafir olarak Manastır'da bulunmuşlardır. Bu misafirler arasında yanında en fazla nakit bulunduran Hüseyin'in yanında 12.306 akçe değerinde yirmi dört zincirli altın, altı ruspi altın ve gümüş sikkeleri mevcuttur (BOA, YB.021.d., nr.40/54b). Manastır'a nereden geldiği belli olmayan İbrikdar Hacı Ebubekir'in ise üzerinde 3.700 akçe değerinde dokuz zincirli altın ile bir fındık altın bulunmuştur (BOA, YB.021.d., nr.43/7a). Son olarak Pirlepe naibi Mehmed Efendi'ye ait

¹⁰ XV. yüzyıl sonları ile XVI. yüzyıl başlarında Bursa terekelerinde yer alan sikkelerin incelendiği örnek tablo için bkz. Pamuk, 2017:61.

yarım kalmış terekesinde 3.270 akçe kıymetinde iki zincirli altın, bir Tunus altını ve dört pulya sikkesi tespit edilmiştir. Manastır'a geçici bir süreliğine gelen bu kişilerin yanında gümüş sikkelerden ziyade altın sikkelerin bulunması, gündelik alışverişlerde çoğunlukla gümüş sikkelerin kullanıldığı kabulünü doğrulamamaktadır (Pamuk, 2017:61). Bu durum terekelerde yer alan sikkelerin servet biriktirme aracı olmanın ötesinde piyasada tedavül eden paralar olduğunu da göstermektedir.

Tasarruf aracı olarak parayı tercih eden Manastır sakinlerilerinin %25'i ise kadındır. Söz konusu kadınlardan Emine ve Şerife hatunun yalnız gümüş sikkelere sahip oldukları görülmektedir. Şerife hatunun 52.236 akçe değerindeki varlığının 15.960 akçesi gümüş sikkeden oluşmaktadır (BOA, YB.021.d., nr.33/2b). Şerife hatuna nazaran 29.727 akçe değerindeki mal varlığı ile daha düşük bir servete sahip olan Emine hatunun ise 12.930 akçe değerinde zolota-ı cedit, sevilla, dukad ve cedit gurus gibi çeşitli nevilerden gümüş sikkeleri bulunmaktadır (BOA, YB.021.d., nr.43/10b). Terekesinde otuz altın ile birlikte sekiz adet gümüş sikke bulunan Aişe hatunun 11.760 akçe değerindeki nakit varlığı 93.302 akçe olan terekesinde oldukça küçük bir yer tutmaktadır (BOA, YB.021.d., nr.39/54a).

Manastırlı kadınlar arasında Vasıfhan hatun, 327.910 akçe değerinde olan toplam mal varlığı ile dikkat çekmekte ve 31.760 akçe değerindeki nakit varlığı bakımından da öne çıkmaktadır (BOA, YB.021.d., nr.42/32a). Terekesinde kırk yedi adet yaldız altın, altı adet Macar altını, üç adet eşrefi altın ve iki adet İstanbul atını bulunan Vasıf hatunun nakit altın varlığı, servetinin %10'luk bir kısmını oluşturmaktadır. Vasıfhan hatunun terekesinde bulunan 104.000 akçe değerindeki gayr-ı menkulu arasında dört abacı dükkanı, iki terzi dükkanı, birer kazzaz, attar ve hallaç dükkanı ile iki ev yer almaktadır. Ayrıca 17.500 akçe değerindeki boyun incisi ile 12.500 akçe kıymetindeki incili takyesinin de bulunduğu yaklaşık 50.000 akçe değerindeki mücevheratı, Vasıfhan hatunun elit bir sınıfa mensup müreffeh bir yaşam sürdürdüğünü açıkça göstermektedir.

Terekelerde bulunan altın ve gümüş miktarı ile şahısların mal varlıkları arasında yapılan karşılaştırma neticesinde, yüksek değerde mal varlığına sahip olan kişilerin terekelerindeki nakit değerinin de yüksek olması beklenirken servet büyüklüğü ve mevcut paranın değeri arasında bir denge bulunmadığı görülmüştür. Şöyle ki, 308.278 akçe değerinde bir mal varlığı bulunan Bezzaz el-Hac İbrahim'in (BOA, YB.021.d., nr.45/16a) terekesinde mevcut altın ve gümüş sikkelerin değeri 19.745 akçe iken tereke toplamı 137.310 akçe olan Hasan Ağa'nın oğlu İbrahim Ağa'nın (BOA, YB.021.d., nr.38/5b) 87.810 akçe kıymetinde nakit varlığı bulunmaktadır. Bu iki örnek terekenin muhteviyatına bakılarak bireylerin varlıklarını tasarruf tercihleri ve toplam mal varlığı ile nakit varlık arasındaki dengesizliğin sebebi hakkında malumat edinmek mümkündür.

Öncelikle Karaoğlan mahallesinden olan Bezzaz el-Hac İbrahim'e baktığımızda ilk olarak varisleri arasında biri ağa kızı olan iki eşi dikkat çekmektedir. Manastır'da bu tip iki eşlilikler oldukça nadir görülmektedir. Bahsi geçen iki eş haricinde Bezzaz İbrahim'in annesi, iki küçük kızı ve iki kız kardeşi mirasta hak sahibi olmuşlardır. Bezzaz İbrahim'in terekesinin yarısından fazlası gayr-ı menkuller ve dükkanında bulunan eşyalardan müteşekkildir. 60.000 akçe değerindeki evin yanı sıra birer bezzaz, demirci, bakkal ve terzi dükkânı bulunmaktadır. Bu aşamada gelirinin büyük bir kısmını kira gelirleri ile bezzaz dükkânından elde ettiği kazancından sağladığı düşünülebilir. Buna ilaveten muhtemelen dükkânda yaptığı satışlar neticesinde 86.500 akçe alacağı olduğu

görülmektedir. Ticaretle uğraşanların elinde daha fazla nakit bulunacağı akla gelmekle birlikte bu durumun Bezzaz İbrahim için geçerli olmadığı aşikardır. Miras taksimi öncesinde söz konusu nakit varlığın varisleri tarafından saklanmış olma ihtimali bulunmanın yanı sıra terekesinde az sayıda yer alan Mısır zincirli, Mısır tuğralı, zer-i mahub ve döneke altının, servet biriktirme aracı olmaktan ziyade Bezzaz İbrahim'in günlük alışveriş faaliyetinde kullandığı sikkeler olduğu anlaşılmaktadır.

Yakub Bey mahallesinden Hasan Ağa'nın oğlu İbrahim Ağa'ya bakıldığında ise varisleri arasında eşi, babası, annesi, biri erkek ve biri kız iki küçük çocuğu bulunduğu görülmektedir. Terekesinin yaklaşık yüzde altmış dördü seksen adet Venedik altını, yetmiş adet Mısır tuğralı ve nakit akçeden oluşmaktadır. İbrahim Ağa'nın nakit varlığı haricinde 5.100 akçe değerindeki gümüş kılıcı, 8.560 akçe kıymetindeki iki atı ile zaim Mehmed Ağa'dan alacaklı olduğu 16.000 akçe terekesini değerli kılmaktadır. Bunun ötesinde giyim-kuşam, ev eşyası ile silahlardan oluşan kısım tereke içinde yüzde on dört gibi küçük bir yere sahipti.

Hasan Ağa'nın İbrahim Ağa'nın geride bıraktığı eşya, geçimini sağladığı kaynak hakkında net bir bilgi vermemekle birlikte Manastır'da ağaların çiftlik tasarruf ettikleri ve tarım ve hayvancılık faaliyetinden gelir sağladıkları görülmüştür (BOA, YB.021.d., nr.37/2a, 42/20b). Bu bakımdan İbrahim Ağa'nın da Bezzaz İbrahim gibi terekesinde eksiklikler olduğu açıktır. Nitekim bir ağa oğlu olan İbrahim Ağa'nın varisleri arasında kardeşlerinin bulunmayışı onun tek çocuk olduğuna işaret etmektedir. Bu anlamda İbrahim Ağa'nın büyük olasılıkla babası ile ortak ya da ayrı tasarruf ettiği çiftlikleri bulunduğu düşünülmektedir. Ölümü sonrasında ise babası Hasan Ağa, bu çiftlikleri mirasa dahil etmek istememiş olmalıdır. Nakit varlığının büyüklüğü ise çevresine verdiği borçlarla ilişkili olduğu söylenebilir. Nitekim varlıklı ağaların ihtiyaç sahibi ahaliye borç verdiği bilinmektedir (BOA, YB.021.d., nr.46/5b). Yalnız zaim Mehmed Ağa'ya verdiği borç kaydedilmekle birlikte dönemin kredi anlayışı çerçevesinde İbrahim Ağa'nın da bu tarz bir borçlu-alacaklı ilişki ağı içinde bulunduğu ve bu nedenle nakit olarak birikim yaptığı düşünülebilir.

Nakit miktarının mal varlığı içindeki oranının servete paralel olarak artmadığı açıktır. Ancak terekelerinde altın bulunan bireylerin mal varlıklarının muhtevası ve toplamı tetkik edildiğinde bunlar arasında en düşük mal varlığına sahip olanın tereke toplamının 37.948 akçe olduğu tespit edilmiştir (BOA, YB.021.d., nr.37/1b). Bu doğrultuda altın sikkeleri bulunan şahısların refah seviyesinin yüksek olduğu ve gümüş sikke sahiplerine nazaran mal varlıklarının daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bireylerin geride bıraktığı serveti ile toplam nakit değer arasında bir orantı olmasa da altın sikke sahiplerinin yaşam standartlarının daha iyi olduğu görülmektedir.

Sonuç

Eşyaların bireyler gibi kendilerine özgü sosyal yaşamları olduğunu ifade eden sosyolog Appadurai, sahip olunan gündelik eşyayı kültürel perspektiften ele almış; nesnelere anlamının şekillerinde, kullanım alanlarında ve hareket sahalarında gizli olduğu fikri üzerinde durmuştur. Osmanlı terekelerinde mevcut eşyaların bu tarz bir bakış açısı ile değerlendirilmesi, Osmanlı toplumunu değişik açılardan tanımaya ve anlamaya olanak sağlamaktadır. Bu anlamda terekeler ihtiva ettikleri menkul ve gayr-ı menkul eşyalar ile Osmanlı sosyal ve ekonomik yaşamına ışık tutan önemli kaynaklardır.

XVIII. yüzyılın ilk yarısında Manastır terekelerinde mevcut altın ve gümüş sikkeleri incelediğimiz bu çalışmada öncelikle kısmen de olsa Osmanlı para tarihine katkı sağlanması ve bu konuda yapılacak araştırmalarda tereke defterlerinin ihmal edilmemesi gerektiği hususunun vurgulanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda, Manastır'da piyasada tedavül eden yahut şahısların sahip olduğu sikkelerin neveleri ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Sikkelerin farklı dönemlerde kimi zaman değişik isimlerle adlandırıldığı görülmüştür. Bu durumun bölgeler arasında da mevcut olduğu söylenebilir. Rayiç uygulamaları incelendiğinde ise Manastır sicillerinde rastlanan altın ve gümüş sikkelerin, genellikle akçe değerlerinin Osmanlı hükümetinin tayin ettiği rayiç miktardan farklı olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, söz konusu dönemde sikke rayiçlerinin sağlıklı bir şekilde kontrolünün yapılamadığına işaret etmektedir.

Sicillerde geçen para türlerinden yaldız altın ya da Tunus altını gibi Akdeniz ticaretinde önemli yeri olan paraların olması, Manastır bölgesinde ticari hayatın canlılığını göstermesi bakımından önemlidir. Bunun ötesinde Manastır'da dönek ismiyle anılan farklı bir altın nevine rastlanmıştır. Bu durum Osmanlı piyasalarında farklı isimlerle tedavül eden sikkelerin tespiti hususunda terekelerin önemini ortaya koymasından bilhassa önemlidir. Burada şunu da belirtmek gerekir ki, çalışma boyunca Osmanlı paralarına özel muhtasar bir sözlük çalışmasının mevcut olmayışının eksikliği hissedilmiştir. Osmanlı para tarihinin taşşış ve tashihlerle geçen çalkantılı dönemleri nedeniyle paraların isimlerini ve rayiç değerlerini takip etmek zorlaşmaktadır. Osmanlı Ekonomi Tarihi'nin, literatürde bulunan bilgiler ile sicillerde yer alan malumatın bir araya getirilmek suretiyle hazırlanacak böyle bir çalışmaya muhtaç olduğu düşünülmektedir.

Çalışmamızın ikinci aşamasında Manastır'da bireylerin nakit birikimi ile refah durumları arasındaki ilişki tetkik edilmiştir. Bu kısımda öncelikle terekelerde en sık rastlanan sikke türünün altınlar oluşu ve bu altın sikkeler arasında ise frengi altının öne çıktığı tespit edilmiştir. Ayrıca Manastır ahalisinin gündelik alışverişlerde daha ziyade altını tercih ettiğini söylemekten ziyade bazılarının servetlerini bu yönde tasarruf etmeye meyilli oldukları ifade edilebilir. Terekelerin muhtevi oldukları zaafiyetler de göz önüne alınarak yapılan değerlendirmede, mal varlığı ile nakit varlık arasında doğru bir orantının var olmadığı görülmüştür. İlaveten altın sikke sahibi olan bireylerin ortalamanın üzerinde bir mal varlığına sahip oldukları saptanmıştır.

Manastır terekelerinin ancak %6,4'ünde sikkelere rastlandığı ve benzer durumun diğer sancaklarda da söz konusu olabileceği dikkate alınmakla birlikte bölgelerde kullanımda olan Osmanlı altın ve gümüş sikkeleri en açık biçimde bu kaynaklardan takip edilebilmektedir. Nihayet bu alanda yapılacak küçük ya da büyük ölçekli araştırmalar neticesinde Osmanlı topraklarında bulunan yerli ile yabancı altın ve gümüş sikkeler saptanabilir; bölgeler arasında değişen sikke tercihleri açığa çıkarılabilir ve daha önce tesadüf olunmamış yeni sikke isimleri tespit edilebilir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Bab-1 Asafi Mühimme Defterleri Tasnifi=BOA, A.DVNSMHM.d., nr.129, 131, 134, 136, 139

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Yabancı Arşivler Makedonya Arşivleri Defterleri Tasnifi Manastır Şeriyeye Sicilleri=BOA, YB.021.d., nr.31, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Bab-1 Defteri Başmuhasebe Darbhane Kalemi Evrakı Tasnifi=BOA, D.BŞM.DRB.d., nr.16616

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Cevdet-Darbhane Tasnifi=BOA, C.DRB., nr.42.2086, 46.2288

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, İbnülemin-Darbhane Tasnifi=BOA, İE.DRB., nr.2.183

Kaynak Eserler ve Araştırma-İncelemeler

Akdağ, M. (2020). Türkiye'nin İktisadî ve İctimai Tarihi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Akyıldız, Ali (2003). Para Pul Odu Osmanlı'da Kâğıt Para, Maliye ve Toplum. İstanbul: İletişim Yayınları.

Appadurai, A. (1986). The Social Life of Things. New York: Cambridge University Press.

Artuk, İ. (1993). Cedîd Eşrefî. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 7, İstanbul, 210-211.

Artuk, İ. (1993). Cedîd İslâmbol. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 7, İstanbul, 211.

Artuk, İ. (1996). Fındık Altını. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 13, İstanbul, 27-28.

Artuk, İ. (2013). Zer-i Mahbûb. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 44, İstanbul, 281-282.

Artuk, İ. (2013). Zolota. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 44, İstanbul, 500-501.

Atar, A. (2017). XVIII. Asır Fetva Mecmuaları Işığında Osmanlı'da Tedavül Aracı Olarak Kullanılan Paralar. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6(1), 61-85.

Atar, A. (2015). XVIII. Yüzyılda Yayınlanmış Fetva Mecmualarına Göre Osmanlı'da İktisadî Hayat (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=w9MTovBCmF5tnFuFNRfdPA&no=1_cnX_V1ox01k_OOXO8gdw

Aykut, N. (1987). Osmanlı İmparatorluğu'nda Sikke Tecdidleri. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu Hatıra Sayısı, 13, 257-297.

- Ayktut, N. (1991). Osmanlı İmparatorluğu'nda XVII. Asır Ortalarına Kadar Yapılan Sikke Tashihleri. Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan içinde (s. 340-360). İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ayktut, N. (2000). Osmanlı Darphaneleri. Türk Dünyası Kültür Atlası, III, İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, 186-199.
- Barkan, Ömer L. (1966). Edirne Askerî Kassamı'na Âit Tereke Defterleri (1545- 1659). Belgeler, III (5-6), 1-479.
- Baykal, B. S. (1967). Osmanlı İmparatorluğu'nda XVII. ve XVIII. Yüzyıllar Boyunca Para Düzeni İle İlgili Belgeler. Belgeler, 7-8, 49-77.
- Belin, M. (1999). Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Tarihi (Kaynak Yazarlara Göre Türkiye'nin Ekonomik Tarihi Üzerine Denemeler). O. Ceylan (Çev.), Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Bilgin, A. (2012). Evliya'nun Seyahat Evreninde Para. C. Yılmaz (Ed.), 400. Yıl Evliya Çelebi Atlası içinde (s.406-409). İstanbul: Medam Yayınları.
- Bozkurt, F. (2013). Osmanlı Dönemi Tereke Defterleri ve Tereke Çalışmaları. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 11/22, 193-229.
- Bölükbaşı, Ö. F. (2018). İstanbul'da Doğan Bir Osmanlı Sikkesi: Kuruş Yeni Belge Ve Tespitler Işığında Osmanlı Kuruşunun Ortaya Çıkış Hikayesi. F. M. Emecen, A. Akyıldız, E. S. Gürkan (Ed.), Osmanlı İstanbulu Uluslararası Sempozyum Bildirileri VI içinde (s.399-415). İstanbul:29 Mayıs Üniversitesi Yayınları.
- Bölükbaşı, Ö. F. (2019). Riyal. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ek-2, Ankara, 426-428.
- Braudel, F. (1989). Akdeniz ve Akdeniz Dünyası. M. A. Kılıçbay (Çev.), İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Çiftoğlu, A. Ç. (2015). Türkçedeki Örtmece Sözlere Oluşum Yolları. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4/5, 136-160.
- DİA (1995). Eşrefî. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 11, İstanbul, 477.
- Eldem, Edhem. (1999). French Trade in İstanbul in the Eighteenth Century, Leiden.
- Ergenekon, S. (1996). Tasarruf Eğilimini Etkileyen Sosyolojik Faktörler (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Establet, C. ve Pascual, Jean-Paul (2016). Şam'da XVII. Yüzyıl Sonu ve XVIII. Yüzyıl Başlarında Bardak, Tabak ve Kap Kacak. S. Faroqhi, C. K. Neumann (Ed.), Z. Yelçe (Çev.), Soframız Nur Hanemiz Mamur-Osmanlı Maddi Kültüründe Yemek ve Barınak içinde (s.209-226). İstanbul: Alfa Basım Yayın.
- Evliya Çelebi (2011). Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Eğri, Hatvan, Yanık, Viyana, Çanad, Eflak, Boğdan, Bükreş, Ukrayna, Kırım, Bahçesaray, Çerkezstan, Dağıstan, Ejderhan, Kalmukistan, Saray, Moskova. 7, S. A. Kahraman (Haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Faroqhi, S. (2016). Mora'da Zengin Bir Fransız Hanesi. S. Faroqhi, C. K. Neumann (Ed.), Z. Yelçe (Çev.), Soframız Nur Hanemiz Mamur-Osmanlı Maddi Kültüründe Yemek ve Barınak içinde (s.286-305). İstanbul: Alfa Basım Yayın.
- Garner, R. L. (1988). Long-term Silver Mining Trends In Spanish America: A Comparative Analysis of Peru And Mexico. *The American Historical Review*, 93(4), 898-935.
- Genç, Mehmet (2000). Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- İnalçık, H. (1951). Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadî Vaziyeti. *Bellekten*, XV/60, 629-684.
- İnalçık, H. (2008). Rumeli. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 35, İstanbul, 232-235.
- İstanbul Kadı Sicilleri (2019), Kısmet-i Askeriye Mahkemesi 59 Numaralı Sicil (H. 1143 / M.1730-1731). M. Â. Aydın (Proj. Yön.), C. Yılmaz (Ed.), S. Satar, S. Kahriman (Çev. Yaz.), M. Â. Aydın, M. Akman, F. M. Emecen, İ. Bostan, M. İpşirli (Kont.), İstanbul: Kültür A. Ş.
- Johnson, B. D. (1999). *The Ottoman Currency System (1687-1754)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Washington Üniversitesi, Washington.
- Kaleli, H. (2002). Osmanlı Madeni Para Rejiminde Enflasyona Yol Açması Bakımından Tağışlar ve Sebepleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7, 198-199.
- Karamursal, Z. (1989). *Osmanlı Malî Tarihi Hakkında Tetkikler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kocaer, R. (1967). *Osmanlı Altın Paraları*. İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası.
- Özcan, R. (2005). Osmanlı Devleti'nde XVII. Yüzyılda Yapılan Sikke Tashihleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 17, 237-266.
- Özdeğer, H. (1988). 1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Özlü, Z. (2006). XVIII. ve XIX. Yüzyılda Göynük'te Fiyatlar. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 127-162.
- Öztürk, S. (1995). *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Öztürk, M. (2002). Genel Hatlarıyla Osmanlı Para Tarihi. *Türkler*, X, H. C. Güzel v. dğr. (Nşr.), Ankara, 802-822.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Sultani. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III içinde* (s.276). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Kuruş. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II içinde* (s.326-327). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Pamuk, Ş. (2002). Kuruş. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 26, Ankara, 458-459.

Pamuk, Ş. (2017), Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Pardailhé-Galabrun, A. (1988). La Naissance de l'intime. 3 000 foyers parisiens, XVIIe-XVIIIe siècles. Paris: Presses Universitaires de France.

Sahillioğlu, H. (1958). Kuruluştan XVII. Asrın Sonlarına Kadar Osmanlı Para Tarihi Üzerine Bir Deneme (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul). Erişim Adresi: https://www.academia.edu/30042705/Kurulu%C5%9Ftan_XVIII_Asr%C4%B1n_Sonlar%C4%B1na_Kadar_Osmanl%C4%B1_Para_Tarihi_%C3%9Czerinde_Bir_Deneme_1958

Sahillioğlu, H. (1965). Bir Asırlık Osmanlı Para Tarihi (Doçenlik takdim tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul). Erişim Adresi: https://www.academia.edu/30042541/Bir_As%C4%B1rl%C4%B1k_Osmanl%C4%B1_Para_Tarihi_1640_1740_1965

Sahillioğlu, H. (1978). Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketinin Yeri (1300-1750). Gelişme Dergisi, Özel Sayısı, 1-38.

Sahillioğlu, H. (1989). Altın. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2, İstanbul, 532-536.

Sahillioğlu, H. (1995). Esedî. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 11, İstanbul, 368-369.

Smiles, S. (1975). Tasarruf ve Para Biriktirme Sanatı. Mustada Ertem (Çev.), İstanbul: Akbank Kültür Yayınları, Doğan Kardeş Basımevi.

Spufford, P. (1988). Money and its Use in Medieval Europe. Cambridge: Cambridge University Press.

Tabakoğlu, A. (2000). Türk İktisat Tarihi. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Uluyol, O. (2011). Bir Finansman Kaynağı Olarak "Yastıkaltı Tasarruf"ların Ekonomik Sisteme Kazanırılması ve Tüketicilerin/Bireylerin Yastıkaltı Eğilimlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. Yönetim Bilimleri Dergisi, 9, 257-272.

Valensi, L. (1985). Tunisian Peasants in the Eighteenth and Nineteenth Centuries. Cambridge: Cambridge University Press.

Yediyıldız, B. (1999). Osmanlılar Döneminde Manastır. Atatürk ve Manastır Sempozyumu Bildiri Kitabı, 12-13 Ekim 1998, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 21-35.

EK 1: Merkezi Hükümetin Belirlediği Para Değerleri (Akçe cinsinden) (1719-1731) (BOA, D.BŞM.DRB.d., nr.16616; BOA, C.DRB., nr.46.2288; BOA, A.DVNSMHM.d., nr.129/533-546; nr. 131/413,414,415,419-427,537-542, 1326, 1327; nr. 136/1666-1669; Baykal 1967, 62, 64-65)

Nakit Cinsi	Tarih				
	1719	1721	1723	1724	1731
Yıldız altın/Venedik yıldız altını/Frengî yıldız altını	375	375	375	375	385
Macar altını	360	360	360	360	380
Cedîd tuğralı İstanbul altını/ Zencirekli-Zincirli müdevver tuğralı İstanbul atını	390	390	390	400	400
Tuğralı İstanbul altını	-	-	-	-	360
Mısır zincirlisi	330	330	330	330	330
Mısır tuğralısı	315	315	315	315	315
Cedîd zolota	90	90	90	90	90
Cedîd kuruş/Tuğralı cedid kuruş	120	120	120	120	120
Atîk zolota	88	88	88	88	88
8,5 dirhem 1 denk gelen Sevilla riyal kuruş	186	186	186	186	186
8,5 dirhem 1 denk gelen Pulya kuruş	173	173	173	173	173
7,5 dirhem 2,5 kırat gelen Tokad/Dukad	137	137	-	-	137
9 dirhem gelen Kara kuruş	181	181	181	181	181
8,5 dirhem gelen atîk esedî kuruş	144	144	144	144	144
2 dirhem gelen Lipur-ı kebîr	24	24	24	24	24
1 dirhem gelen Lipur-ı sagîr	10	10	10	10	10

EK 2: Manastır Şer'iyye Sicillerinde Bulunan Terekelerde Para Değerleri (Akçe cinsinden) (1715-1735) (BOA, YB.021.d., nr.37/1b; 38/4b, 5b; 39/13b, 54a, 95a; 40/54b; 42/32a; 43/7a, 10b, 13b; 45/16a)

Nakit Cinsi	Tarih						
	1715	1717	1720-1721	1725	1729	1730-1731	1735
Efrençi/Frengî altın/ Ruspi altın/Yaldız altın	360	360	375	400	420	450	-
Macar altını	340	-	-	-	400	-	-
Şerîfi altın	-	-	-	-	300	-	-
İstanbul altını/Fındık altın (Zincirli altın)	-	-	-	350	360	360	-
Tuğralı altın (Mısır tuğralısı)	-	315	315	-	-	-	315
Zincirli altın (Mısır Zincirlisi)	-	-	330	-	-	-	330
Zer-i mahbûb	-	-	-	-	-	-	300
Tunus altını	-	-	-	-	-	400	-
Zolota-ı cedîd	-	-	-	-	-	105	-
Cedîd kuruş	-	-	-	-	-	140	120
Eski kuruş	-	-	-	-	-	-	140
Sevilla	-	-	-	-	-	210	-
Pulya	-	-	-	-	-	200	-
Dukad	-	-	-	-	-	160	150
Dönek altın	-	-	-	-	-	-	400